

**Biblioteka
LingVariów**

Tom 21

**Materiały do dziejów
polskiego językoznawstwa
II**

Jan Baudouin de Courtenay

Teksty mniej znane

Wybór, przekład i opracowanie

Mirosław Skarżyński

**Uniwersytet Jagielloński
Wydział Polonistyki**

MATERIAŁY DO DZIEJÓW
POLSKIEGO JĘZYKOZNAWSTWA

II

JAN BAUDOUIN DE COURTENAY
TEKSTY MNIEJ ZNANE

Biblioteka „LingVariów”

T. 21

Redaktor naukowy serii
Miroslaw Skarzyński

MATERIAŁY DO DZIEJÓW
POLSKIEGO JEZYKOZNAWSTWA

II

JAN BAUDOUIN DE COURTENAY
TEKSTY MNIEJ ZNANE

Wybór, przekład i opracowanie
Miroslaw Skarzyński

Z prac Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego

Biblioteka „LingVariów” T. 21

MATERIAŁY DO DZIEJÓW
POLSKIEGO JĘZYKOZNAWSTWA

II

JAN BAUDOUIN DE COURTENAY
TEKSTY MNIEJ ZNANE

Wybór, przekład i opracowanie
Miroslaw Skarżyński

Księgarnia Akademicka
Kraków 2016

Redakcja
Justyna Wójcik

Korekta
Diana Osmęda

Skład i łamanie
Małgorzata Manterys-Rachwał

Okładka
Paweł Sepielak

Publikacja dotowana
przez Wydział Polonistyki UJ

ISBN 978-83-7638-691-1 (wersja papierowa) ISBN
978-83-7638-692-8 (e-book)
<https://doi.org/10.12797/9788376386928>

© Wydział Polonistyki UJ oraz Mirosław Skarżyński

KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87
e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:
www.akademicka.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
-------------	---

I

1. Autobiogram (<i>Бодуэн де Куртенэ, Иван Александрович</i>).....	23
2. Sprawozdania delegowanego przez Ministerstwo Oświecenia Publicznego za granicę w celu naukowym I.A. Baudouina de Courtenay o zajęciach językoznawczych w 1872 i 1873 r. (<i>Отчеты командированного Министерством народного просвещения за границу с ученою целью И.А. Бодуэна-де-Куртенэ о занятиях по языковедению в течение 1872 и 1873 гг.</i>)	59
I. Sprawozdanie za oba półrocza 1872 r.	59
II. Sprawozdanie za pierwsze półrocze 1873 r.	85
III. Sprawozdanie za drugie półrocze 1873 r.	89
Program wykładów ogólnego kursu językoznawstwa w zastosowaniu do języków arioeuropejskich w ogóle, a słowiańskich w szczególności	91
Program wykładów z gramatyki porównawczej sanskrytu, litewskiego i słowiańskiego w związku z innymi językami arioeuropejskimi	99

II

3. Niektóre ogólne uwagi o językoznawstwie i języku. (Wstępny wykład na Katedrze Gramatyki Porównawczej Języków Indoeuropejskich, wygłoszony 17/29 grudnia 1870 r. na Uniwersytecie Petersburskim) (<i>Некоторые общие замечания о языковедении и языке. Вступительная лекция по Кафедре сравнительной грамматики индо-европейских языков, читанная 17/29 декабря 1870 г. в С.-Петербургском Университете</i>)	105
4. O mieszanym charakterze wszystkich języków (<i>О смешанном характере всех языков</i>).....	135
5. O pewnym stałym kierunku zmian językowych w związku z antropologią.....	145
6. Językoznawstwo	161
7. Kilka słów o gramatyce porównawczej języków indoeuropejskich (<i>Несколько слов о сравнительной грамматике индо-европейских языков I. Бодуэна де Куртенэ</i>)	195
8. Znaczenie języka jako przedmiotu nauki szkolnej	237
9. Przedmowa do <i>Влатней тмузики</i> (<i>Предисловие</i>).....	247

III

10. O języku pomocniczym międzynarodowym. (Odczyt publiczny wygłoszony w Warszawie 5 maja 1908 r.)	259
11. Nieznane wystąpienie J. Baudouina de Courtenay na zebraniu towarzystwa „Espero” 14 kwietnia 1918 r. w Piotrogradzie w sprawie języka międzynarodowego (<i>Неизвестное выступление И.А. Бодуэна де Куртенэ по проблеме международного языка</i>).....	285
12. Słowo i „słowo” (<i>Слово и „слово”</i>).....	289
13. O teorii „słowa jako takiego” i „litery jako takiej” (<i>К теории „слова как такового” и „буквы как таковой”</i>).....	293
Indeks osobowy	297

WSTĘP

W 2011 r. w serii „Biblioteka LingVariów” ukazały się *Materiały do dziejów polskiego językoznawstwa*, na które złożyła się korespondencja pięciu polskich lingwistów przełomu XIX i XX w. – Jana Baudouina de Courtenay, Jana Łosia, Kazimierza Nitscha, Jana Rozwadowskiego i Henryka Ułaszyna – pochodząca ze zbiorów warszawskiego Archiwum PAN i krakowskiego Archiwum Nauki PAN i PAU, opracowana przez Annę Czelakowską i piszącego te słowa. Był to w pewnym sensie „produkt uboczny” kwerend prowadzonych w obu archiwach w innym celu. Okazało się jednak, że da się wyodrębnić spory (choć zapewne niekompletny) zbiór korespondencji grupy uczonych, w zasadniczej swej części odnoszący się do początków naukowego językoznawstwa w Polsce i przynoszący wiele interesujących informacji o ich pracy, działalności organizacyjnej, także opinii, których nie spotka się w tekstach publikowanych, czyli oficjalnych. Uznaliśmy, że takie materiały źródłowe warte są opublikowania, nawet jeśli obecnie tylko bardzo nieliczni badacze interesują się przeszłością polskiej lingwistyki¹, a wśród młodszych czy znacznie młodszych kolegów spotyka się często dość dziwne przekonanie, że warto czytać tylko nowe i najnowsze teksty, co czasem prowadzi do fascynacji pozornymi odkryciami... Ameryki.

Wydając wspomnianą edycję listów grupy krakowskiej (Łoś, Nitsch, Rozwadowski) i osób „wspomagających” (Baudouin, Ułaszyn), nie planowano kontynuacji, dlatego nie ma ona – obecnie dopiero zasadnego – numeru jeden. Dziś trzeba ją uznać za tom I, niniejszą książkę traktując jako tom II, z podtytułem *Jan Baudouin de Courtenay. Teksty mniej znane*².

¹ Trzeba jednak oddać sprawiedliwość Komitetowi Językoznawstwa PAN, który od kilku lat włączył do programu swych posiedzeń referaty o dawniejszych polskich lingwistach. Materialnym śladem tego pomysłu jest wydany (tylko w postaci PDF-u) tom *Znaki pamięci* (Grochowski, Zaron (red.) 2014). Ale trzeba też powiedzieć, że pełna, naukowa historia lingwistyki polskiej nadal pozostaje nienapisana, trudno bowiem za taką uważać, owszem ciekawą, ale subiektywną i w pewnej części mocno powierzchowną książkę Stanisława Urbańczyka (1993).

² Dla ścisłości dodam, że niezamierzenie w serii „Biblioteka LingVariów” powstało jednak coś w rodzaju podserii materiałów źródłowych, mimo braku wspólnego tytułu. Oprócz tomu

Jan Baudouin de Courtenay (1845–1929) jest pierwszym (i jednym z trzech jak dotąd) z polskich językoznawców, którzy weszli do historii światowej lingwistyki. Naukowo czynny przez ponad 60 lat, pozostawił ponad 600 prac opublikowanych oraz obszerne materiały dialektologiczne – owoc wieloletnich badań dialektów rezańskich – z których tylko niewielką część zdążył opracować i wydać³.

Już jego lipski doktorat, *Einige Fälle der Wirkung der Analogie in der polnischen Declination* z 1868 r., był bardzo ważny dla rozumienia zjawisk języka w jego rozwoju. Wprowadzał do językoznawstwa pojęcie analogii jako mechanizmu psychologicznego powodującego zmiany w nieregularnych formach morfologicznych wskutek nacisku szeregów form regularnych, a więc mechanizmu likwidującego niejednorodność formalną w obrębie paradygmatów. Z kolei rozprawa magisterska obroniona w Petersburgu w 1870 r., *О древне-польском языке до XIV-го столетия*, o której przygotowywaniu wspomina Baudouin w *Autobiogramie* wręcz z obrzydzeniem, to początki gramatyki historycznej języka polskiego i wskazanie wartości nazw własnych jako możliwego i wartościowego źródła do historii języka. Poszukiwania inwariantów w wielości i różnorodności dźwięków mowy i wypracowanie pojęcia fonemu otworzyły drogę XX-wiecznej fonologii. Dalej, rozróżnienie statyki i dynamiki znajdzie się potem w terminach *synchronia* i *diachronia* w *Kursie* de Saussure’a, choć w innym nieco ujęciu, a nie jest to jedyny wpływ Baudouina (oraz jego kazańskiego ucznia Mikołaja Kruszewskiego) na szwajcarskiego językoznawcę. Odrębna rzecz to wpływ Baudouinowskiej nauki o języku na koncepcje Praskiego Koła Lingwistycznego.

Można by wymieniać dalej, ale studia nad poglądami Baudouina, idące w setki, jeśli już nie tysiące, prowadzone od kilkudziesięciu lat przez językoznawców⁴, mówiąc bez przesady, z całego świata, czynią tu tego rodzaju zabieg zbytecznym. Wypada jednak wymienić dwie monografie analizujące poglądy lingwistycz-

„korespondencyjnego”, o którym mowa, oraz obecnego wyszedł jeszcze tom listów Baudouina do Ułaszyna (Skarżyński, Smoczyńska 2007) i wspomnienia tego ostatniego (Ułaszyn 2010).

³ Te badania pozwalają uważać go za twórcę dialektologii słowiańskiej. Dialektologiczne materiały Baudouina w tej części, w której ocalały po jego wyjeździe z Rosji i zajęciu jego petersburskiego mieszkania przez bolszewików, znajdują w Archiwum Rosyjskiej Akademii Nauk w Petersburgu. W 2009 r. włoska baudouinistka, profesor uniwersytetu w Udine Liliana Spinozzi Monai, wydała z tych materiałów słownik dialektu terskiego (zob. Spinozzi Monai 2009).

⁴ O skali zainteresowań daje dobre pojęcie tom referatów z konferencji baudouinowskiej, która odbyła się w 1979 r. w Warszawie w 50 rocznicę śmierci uczonego (zob. Konferencja 1989).

ne Baudouina: Tinatin Szaradzenidze (Шарадзенидзе 1980) *Лингвистическая теория И.А. Бодуэна де Куртенэ и ее место в языкознании XIX–XX веков* (skrótowa wersja rosyjska gruzińskiego oryginału z 1978 r.) i Joachima Mugdana (1984) *Jan Baudouin de Courtenay (1845–1929). Leben und Werk*.

„Odkrycie” Baudouina jako prekursora XX-wiecznego językoznawstwa w jego różnorodności (fonologia, morfo(no)logia, badania nad afazją, nad rozwojem języka dziecka, socjolingwistyka, interlingwistyka, metody ilościowe w badaniach języka („matematyzacja lingwistyki”), teoria pisma, językowy obraz świata, sugestia badania gestów jako zjawisk językowych...)”⁵ językoznawczy świat zachodni, głównie amerykański, zawdzięcza Romanowi Jakobsonowi (zob. Jakobsona 1971) i jego uczniowi – Edwardowi Stankiewiczowi.

Edward Stankiewicz (1920–2013), profesor języków i literatur słowiańskich na Uniwersytecie Yale, wydał w przekładzie na angielski antologię prac Baudouina (Stankiewicz 1972), udostępniając w ten sposób lingwistom zachodnim najważniejsze teksty⁶. Trzeba tu podkreślić staranność wyboru. Książka ta ma bardzo trafny i wskazujący na znaczenie Baudouina dla językoznawstwa XX w. podtytuł: *The Beginnings of Structural Linguistics*. Choć nie tylko „structural”, ale i w pewnych zakresach „post-structural”.

Będąc znanym w europejskim świecie naukowym wieku XIX i pierwszych dziesięcioleci wieku XX, pozostawał Baudouin uczonym „osobnym”. Można oczywiście mówić o wpływie prac Wilhelma von Humboldta, wskazać pewne zbieżności z młodogramatykami (przy niezgodzie na ich aksjomaty), jednak pozostawał Baudouin zasadniczo poza głównymi nurtami, idąc albo obok nich, albo w wielu punktach przeciw nim. To „poza” ma nie tylko aspekt intelektualny, lecz także geograficzny. Większość życia spędził uczony w Rosji, czyli na peryferiach językoznawczej Europy. Kazań – Dorpat (Jurjew, potem i obecnie Tartu) – Petersburg. Peryferyjne w tym sensie były także Kraków (1893–1900) i Warszawa (1918–1929).

Ważniejsza niż geograficzna jest owa „osobność” intelektualna, manifestująca się od początku (zob. *Niektóre ogólne uwagi...* w niniejszym tomie) w sposobie pojmowania językoznawstwa jako nauki, w poglądach na to, co ma być jego przedmiotem, jak ów przedmiot należy badać, jaki powinien być punkt dojścia lingwistyki. Zasadnicze poglądy tam przedstawione pozostaną stałe przez całe życie Baudouina (zob. tezy w *Autobiogramie*).

★

⁵ A nawet widzi się w Baudouinie prekursora... lingwistyki feministycznej (zob. Szpyra-Kozłowska 2010).

⁶ Zob. też Stankiewicz 1976/1986. Dla porządku trzeba też wspomnieć antologię niemieckojęzycznych prac Baudouina wydaną przez J. Mugdana (Baudouin 1984b).

Spróbujmy teraz naszkicować tło, na którym trzeba widzieć niniejszą edycję. Wspomniana wyżej obszerna i różnorodna tematycznie spuścizna naukowa Baudouina do dziś sprawia kłopoty badaczom historii lingwistyki przez swe rozproszenie i – jak się wydaje – żaden z baudouinistów nie może powiedzieć, że zna wszystkie prace uczonego. Nie sądzę też, by było możliwe wydanie jego *opera omnia*. Byłoby to przedsięwzięcie wymagające nie tylko czasu i dużych nakładów, ale także zespołu międzynarodowego i wielojęzycznego.

W artykule z roku 1929⁷ jeden z petersburskich uczniów Baudouina, wówczas już profesor uniwersytetu w Piotrogradzie (Petersburgu) i akademik, Lew Szczerba, zauważył:

Baudouin pisał chętnie i dużo, ale nie napisał niczego takiego, co choćby w pewnym stopniu w pełni oddawało system jego lingwistyki. Kiedy pytają mnie, jak zapoznać się z ideami Baudouina, rozkładam bezradnie ręce i na chybił trafił wymieniam kilka najoryginalniejszych artykułów poświęconych tym czy innym problemom, ale nietworzących skończonego obrazu.

Baudouin miał zwyczaj wypowiadać swoje myśli tylko „z okazji” albo w swych licznych najcenniejszych monografiach, dostępnych jednak wąskiemu kręgowi specjalistów od danego zagadnienia, albo w artykułach zamieszczanych często gęsto w trudno dostępnych wydawnictwach, których nikt nie czyta [...]. Nawet ja, który całe życie zbierałem wszystko, co kiedykolwiek napisał, nie mam bardzo wielu rzeczy (Щерба 1929: 95 – tłum. M.S.).

Istotnie, w naukowym dorobku Baudouina, pisanym głównie po rosyjsku i po polsku, mniej po niemiecku, rzadziej w pięciu innych językach, brakuje całościowego wykładu poglądów lingwistycznych ujętych syntetycznie. Nie ma czegoś w rodzaju *summa linguistica*⁸, nad czym ubolewał sam uczonego (zob. *Autobiogram*). A choć czytając jego prace, można ustalić kanon zasadniczych poglądów, to wiele

⁷ Artykuł ten L. Szczerba napisał jeszcze za życia Baudouina, adresując go do nauczycieli języka rosyjskiego, czytelników czasopisma „Русский язык в советской школе”. Zarówno ten artykuł, jak i drugi – nekrolog Baudouina (Щерба 1930) – są interesujące także z powodu dostrzegalnych starań ich autora, by powiedzieć o swym nauczycielu jako o uczonym i człowieku to, co ważne, w czasie, gdy w Rosji rozprawiano się z tradycyjnym językoznawstwem i językoznawcami nieodpowiadającymi nowym czasom i nieprzyjmującymi „nowej nauki o języku”. Stąd np. osłabienie przez Szczerbę roli psychologizmu w poglądach Baudouina i podkreślanie wątku socjologicznego, choć proporcje między nimi w pismach Baudouina są odwrotne.

⁸ Jest tylko podręcznik dla petersburskich studentów *Введение в языковедение*, С.-Петербург 1909, wyd. 5, 1917, przedr. 2004, 2014 w serii „Лингвистическое наследие XX века”. W 1904 r. wydał Baudouin wybór swych wcześniejszych prac pt. *Szkice językoznawcze*. Dla poznania rozwoju poglądów Baudouina mają one dużą wartość, zwłaszcza że umieszczone w nich prace autor opatrzył uwagami, często krytycznymi, a więc tym cenniejszymi. Edycja miała liczyć dwa tomy, skończyło się na jednym.

oryginalnych myśli jest rozsianych w rozmaitych artykułach i recenzjach – właśnie tych pisanych „z okazji” (*По поводу...*)⁹.

Roman Jakobson (1929) w artykule w „*Slavischen Rundschau*” tuż po śmierci Baudouina napisał:

Saussures Vorlesungen sind von seinem Schülern zu einem abgegründeten *Cours de linguistique* zusammengefaßt. Spitzer verdanken wir die prächtige Anthologie der Arbeiten Schuchardts¹⁰ über allgemeine Sprachwissenschaft. Eine entsprechendes Baudouin-Brevier tut not (Jakobson 1929/1971: 392).

Wspomnienie tu *Kursu* i *Schuchardts-Brevier* może wyglądać trochę jak wyrzut pod adresem uczniów Baudouina, że nie zrobili tego, co Charles Bally i Albert Sechehaye lub Leo Spitzer. Nie o to jednak chodzi, natomiast przywołanie nazwisk de Saussure’a i Schuchardta jest tu bardzo trafne. Tak jak Baudouin byli to językoznawcy „osobni” w ówczesnej społeczności lingwistycznej.

De Saussure znany był z jedynej opublikowanej i bardzo cennej ze względu na systemowe ujęcie pracy o praindoeuropejskim systemie samogłoskowym. Schuchardt – głównie jako badacz języków niewzbudzających swego czasu większego

⁹ Pisał o tym też Jewgienij D. Poliwanow (1891–1938), jeden z najzdolniejszych i najciekawszych petersburskich uczniów Baudouina: „Prawdą jest, że lingwiści rosyjscy zawsze wyróżniali się tym, że większa część ich odkryć pozostawała w rękopisach lub nawet w notatkach. Dość wskazać klasyczne przykłady F.F. Fortunatowa, a szczególnie I.A. Baudouina de Courtenay, którego osiągnięcia w pełni mogli poznać tylko jego bezpośredni uczniowie. Większa część pozostawała nieopublikowana, ale nawet to, co zostało opublikowane, jest rozrzucone po setkach artykułów w najrozmaitszych czasopismach w czterech językach. W rezultacie kiedy obecnie w Niemczech zaczynają dopiero we wstępnych badaniach wchodzić na pole, które dawno już zostało zaorane pługiem Baudouina, my, niestety, nie możemy pokazać opublikowanej pracy, która byłaby podsumowaniem jego zasadniczego wkładu do nauki” (Поливанов 1968: 54–55 – tłum. M.S.).

¹⁰ Hugo Schuchardt (1824–1927), austriacki językoznawca, romanista, profesor uniwersytetów w Halle (Saale) i w Grazu, badacz języka baskijskiego, kreoli, pidżynów, lingua franca i innych języków mieszanych. Tu mowa o wydanym pod redakcją Leo Spitzera wyborze jego prac pt. *Hugo Schuchardt-Brevier. Ein Vademekum der allgemeinen Sprachwissenschaft. Als Festgabe zum 80. Geburtstag des Meisters zusammengestellt und eingeleitet von Leo Spitzer* (Halle (Saale) 1922, reprint 2012). Baudouina z Schuchardtem łączyły pewne wspólne poglądy (m.in. na zagadnienie praw głosowych) i zainteresowanie językami mieszanymi. W tym drugim zakresie obaj są prekursorami interlingwistyki. Pozostawali ze sobą w kontakcie korespondencyjnym (zob. Eismann, Hurch 2008), spotkali się bodajże raz, przy okazji pobytu Baudouina w Grazu. Z kolei z de Saussure’em poznał się Baudouin podczas pobytu w Paryżu w początkach lat 80. XIX w. Wiemy też, że de Saussure znał niektóre prace Kruszewskiego i Baudouina, z tym ostatnim pozostawał też w kontaktach listownych, choć w spuściźnie de Saussure’a nie zachował się żaden list Baudouina, a w petersburskich zbiorach korespondencji tego drugiego jest ponoć (informacja ustna, czy pewna?) jedna kartka od szwajcarskiego uczzonego.

zainteresowania, tzn. kreoli i pidżynów¹¹, i przeciwnik (jak i Baudouin) młodogramatycznego dogmatu o prawach głosowych. Pierwszy był profesorem w Genewie, drugi w Grazu, a więc na uniwersytetach nienależących raczej do centrum lingwistycznego świata europejskiego. I w tych dwóch wypadkach „osobności” geograficznej towarzyszyła intelektualna.

Nie wiemy dziś, jaki był rzeczywisty zasięg i percepcja choćby niemieckojęzycznych prac Baudouina, nie mówiąc już o tych pisanych po rosyjsku i po polsku, a wydawanych w czasopismach trudno poza Rosją dostępnych (także z powodu języka): w Kazaniu („Известия и ученые записки Императорского казанского университета”)¹², w Wogoneżu („Филологические записки”)¹³, Petersburgu („Журнал Министерства народного просвещения”)¹⁴ i w Warszawie („Русский филологический вестник”)¹⁵. Można co najwyżej zauważyć, że sam autor (jak wielu innych w tamtych czasach) starał się o to, by jego artykuły rozchodziły się w środowisku. Znana jest z korespondencji Baudouina jego dbałość o nadbitki (zamawiał często więcej, niż redakcja przyznawała autorowi, płacąc za nadmiarowe). Te rozsyłał językoznawcom, także zagranicznym. Był to zresztą, jak się wydaje, dość powszechnie stosowany sposób zwiększenia obiegu artykułów naukowych.

Wiemy natomiast o bezpośrednim wpływie Baudouina na jego studentów (szkoła kazańska, szkoła petersburska), a więc o oddziaływaniu przez wykłady, ćwiczenia i *privatissima*¹⁶.

¹¹ Zob. datowania literatury dotyczącej H. Schuchardta i jego prac w: *Hugo Schuchardt Archiv* (zakładka Literatur/Gesamte Bibliografie); on-line: www.schuchardt.uni-graz.at.

¹² Naukowe czasopismo Uniwersytetu Kazańskiego, założone w 1834 r. z inicjatywy Nikołaja I. Łobaczewskiego, matematyka, twórcy pierwszej geometrii nieeuklidesowej, w tym czasie rektora tej uczelni. Pierwszym redaktorem był Józef Kowalewski (Осип Михайлович Ковалевский) (1800–1878), polski i rosyjski uczonec, twórca mongolistyki i badacz buddyźmu.

¹³ Prywatny dwumiesięcznik wychodzący od 1860 r., finansowany i redagowany przez Aleksieja A. Chowanskiego (1814–1899). Ukazywały się nim artykuły nie tylko najlepszych uczonych rosyjskich, ale też przekłady prac zachodnich, m.in. Maksa Müllera, Georga Curtiusa, Augusta Schleichera, Bertholda Delbrücka, Jana Gebauera, Heymanna Steinthala.

¹⁴ Miesięcznik Ministerstwa Oświecenia Publicznego wychodzący od 1834 r. Oprócz rozporządzeń i innych dokumentów urzędowych dotyczących oświaty publikowano w nim od połowy lat 60. XIX w. w odrębnych działach artykuły naukowe, również z zakresu filologii i językoznawstwa.

¹⁵ Miesięcznik rosyjskiego Uniwersytetu Warszawskiego założony przez prof. Mitrofana A. Kołosowa (1839–1881), filologa zajmującego się historią języka rosyjskiego, cerkiewnego i dialektologią. Publikowali tam m.in. Mikołaj Kruszewski, Wasilij A. Bogorodicki (także kazański uczeń Baudouina), Aleksandr A. Potebnia, Aleksiej I. Sobolewski, Aleksiej A. Szachmatow i inni.

¹⁶ Wiemy też (zob. Jakobson 1960/1989: 58–59) o wpływie fonologicznych prac uczniów Baudouina na angielskiego fonetyka Daniela Jonesa (praca L. Szczerby), na językoznaw-

Natomiast na swych słuchaczy i w ogóle na ludzi, z którymi stykał się bezpośrednio, miał wpływ bardzo głęboki.

Nie mówiąc już o oryginalności Baudouina jako uczonego, tym, co także przyciągało do niego szczególnie, był jego sposób wykładania, polegający na tym, że często jak gdyby głośno myślał, stojąc przed słuchaczami. A ponieważ odznaczał się wyjątkową zdolnością łączenia faktów i intuicyjnego uogólniania, to jego wykłady i rozmowy działały w najwyższym stopniu pobudzająco na myślenie, mimo że nie był oratorem (Илѣпба 1929: 96 – tłum. M.S.).

Znamienne jest wspomnienie L. Szczerby o przyjęciu przez petersburskie (pietrogradzkie) środowisko *Kursu de Saussure’a*.

Kiedy w 1923 r. otrzymaliśmy w Leningradzie *Cours de linguistique générale* de Saussure’a [...], byliśmy zaskoczeni licznymi zbieżnościami nauki de Saussure’a z oczywistymi dla nas tezami. Rozróżnienie języka jako systemu i języka jako realizacji (*langue i parole* de Saussure’a), nie tak ścisłe jak u de Saussure’a, właściwe dla Baudouina. Poza tym cała nauka Baudouina o „fonemie” jako czymś stałym, niezmiennym, mającym lub mogącym mieć asocjacje semantyczne, a następnie mającym znaczenie społeczne w odróżnieniu od dźwięku urzeczywistniającego się tylko w mowie, opiera się w istocie na tym rozróżnieniu. Tak charakterystyczne dla de Saussure’a podkreślanie wagi „językoznawstwa synchronicznego” [...], okazuje się jedną z podstaw całej działalności naukowej Baudouina. Znakowemu charakterowi języka, który podkreśla de Saussure, można jako paralełę postawić pojęcie „nasemantyzowania lub namorfologizowania”, tj. kapitalne dla systemu poglądów Baudouina pojęcie, zgodnie z którym tylko to, co jest „nasemantyzowane lub namorfologizowane”, tj. to, co okazuje się „znakiem”, co ma jakąkolwiek funkcję, może być uważane za fakt lingwistyczny, czy to szyk, intonacja, grupa dźwięków lub pojedynczy dźwięk, czy nawet właściwość dźwięku, np. „miękkość”, a w dziedzinie języka wzrokowego także takie rzeczy, jak akapit, wielka litera itp. Z drobniejszych zgodności można wskazać np. naukę o zerze fonetycznym i morfologicznym, jako coś zasadniczo wspólnego dla obu autorów, i na wiele innych (ibid.: 94–95 – tłum. M.S.).

Wpływ, jaki miał Baudouin na swych słuchaczy, zaowocował powstaniem wspomnianych wyżej szkół naukowych. Trudno byłoby natomiast powiedzieć o szkole „krakowskiej” czy „warszawskiej”, choć da się wyliczyć, choćby na podstawie takich czy innych wzmianek wspomnieniowych, konkretne postaci przyznające się do bycia uczniami Baudouina (np. Henryk Ułaszyn) lub choćby do tego, że pozostawały pod jego wpływem (np. Jan Rozwadowski, Karol Appel (przez lektury i korespondencję), Tytus Benni, Witold Doroszewski, zapewne też Stanisław Szober). Nie ryzykowałbym jednak twierdzenia, że byli to konsekwentni kontynuatorzy, badający i rozwijający te czy inne myśli Baudouina.

stwo japońskie, a przez nie na angielskie (prace Je. Poliwanowa o fonologii języków wschodnich).

